58562682-2 | 19/05/2017 | הארץ - כותרת | עמוד 21 | 1 | 25.73x36.94
מכון חרובאשר בן אריה מנכל מכון חרו - 29450

שינוי מבני במשרד הרווחה עלול לפגוע בילדים בסיכון

משרד הרווחה מבקש להכפיף את המרכזים לילדים לאגף שיהיה אחראי גם על בתי אבות ומקלטים לנשים מוכות. אנשי מקצוע מזהירים: נחזור מאה שנה אחורה ונאבד את הידע על ילדים ונוער

אור קשתי

משרד הרווחה מגבש מבנה ארגוני חדש, הכורך יחדיו ילדים בפנימיות ובמרכזי חירום עם בתי אבות, מקלטים לנשים מוכות ועוד. אנשי מקצוע בתחום הרווחה מותחים ביקורת קשה על התוכנית, שצפויה להביא גם לפיצול מבני בין מסגרות שמחוץ לבית לבין טיפול בקהילה. "זה אסון. מדובר בנסיגה של 100 שנה אחורה", אומר פרופ' אשר בן אריה מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית בירושלים, ופרופ' רמי בנבנישתי מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר אילן מוסיף כי המעט הידוע על התוכנית "מעורר דאגה גדולה ומדגיש את החשיבות של פתיחת הנושא לדיון, כדי למנוע בכייה לדורות". במשרד דוחים את הביקורת.

ככל הידוע, במשרד הרווחה החלו לגבש את המבנה החדש בתקופת המנכ"ל הקודם, אליעזר יבלון, שמת לפני כמה חודשים. העבודה נמשכה גם תחת המנכ"ל הנוכחי, אביגדור קפלן. לפי טיוטת התוכנית שהגיעה לידי "הארץ" והמעודכנת לחודש אפריל האחרון, תחת "ראש מינהל שירותים אישיים וחברתיים" יוקמו כמה אגפים, בהם אגף חוץ־ביתי, שיהיה אחראי על פנימיות, מרכזי חירום לילדים נפגעי התעללות, בתי אבות, מקלטים לנשים מוכות, ילדים שנמסרו לאימוץ ומשפחות אומנה; ואגף נפרד, שיתמקד בשירותים ל"משפחה וילד בקהילה".

מבחינה תקציבית, אלה שני האגפים הגדולים ביותר, והם אחראים יחד על תקציב של כ-2.2 מיליארדי שקלים. ב-2016 חיו כ-6,600 ילדים בסיכון, בני 18-8, בכ-180 פנימיות ומעונות משפחתיים ברחבי הארץ. על אלה יש להוסיף כמה אלפים הנמצאים במשפחות אומנה ובמרכזים לנשים נפגעות אלימות. מקורות שונים בתוך המשרד ומחוץ לו מדגישים שהשינויים הנידונים כעת אינם טכניים בלבד אלא בעלי משמעות להמשך הטיפול באוכלוסיות מוחלשות. לדברי מקור הבקיא בפרטים, התוכנית מקודמת בטענה כי תביא לכאורה להגברת יעילות ארגונית, "אבל היבטים המקצועיים הורחקו לשוליים, אם בכלל".

פרופ' בנבנישתי, מבכירי החוקרים של ילדים בסיכון, הזהיר השבוע במכתב לשר הרווחה חיים כץ מהשלכות התוכנית המתגבשת. על ההמלצה לפצל בין "אגף חוץ־ביתי" לאגף שאחראי על הטיפול בקהילה, כתב כי אינו מכיר דגם כזה בעולם והוסיף: "אחת ההמלצות המרכזיות של כל מי שעוסק בנושא היא לוודא אינטגרציה של הרצף הטיפולי, ולמנוע מצב שבו ילד שהוצא מבית הוריו יהיה 'שייך' להוצאה חוץ־ביתית ולא ייתפס כחלק מהקהילה". לדבריו, הניסיון בעולם מצביע על כך שניתוק בין השמה חוץ־ביתית לקהילה הוא "מתכון בטוח להישארות ארוכת טווח בהשמה ולשינויים תכופים במסגרת, גורמים שנמצאו קשורים לנזקים ארוכי טווח לילדים ולמשפחותיהם". דו"ח מבקר המדינה שפורסם השבוע מצביע על כשלים בטיפול של עובדים הסוציאליים בילדים הנמצאים בפנימיות. לדברי אנשי המקצוע, הפיצול המתוכנן רק יחריף את הבעיה.

ביקורת נוספת של בנבנישתי מתייחסת ל"הכללת מין שבאינו מינו באותו אגף, רק משום שיטפל במי שגרים מחוץ לביתם המקורי". לדבריו, "קשה למצוא היגיון מקצועי במסגרת ארגונית מעין זו. אחת ההשלכות הקשות האפשריות של מצב זה היא ביטול הדרגתי של המומחיות שנצברה בתחום ילד ונוער. אין דין קשיש בבית אבות ומניעת התעללות בו כדין ילד במשפחתון והבטחת איכות הטיפול הנפשי בו".

לדברי פרופ' בן אריה, מנכ"ל מכון חרוב המטפל בילדים נפגעי התעללות, "הקונספט המוביל בעולם הוא לתפור את הטיפול לילד ולמשפחה, אבל משרד הרווחה מקדם עכשיו תהליך הפוך — להתאים את הילד למסגרות הקיימות. זו איוולת שאין איש מקצוע אחד שתומך בה". אדם אחר מוסיף כי השינוי עלול להביא ל"החלשת הממד המקצועי של הטיפול בילדים בסיכון לטובת הגברת הפיקוח והבקרה".

"טיפול בקשישים איננו דומה לטיפול בילדים בפנימיות או הפעלת מקלטים לנשים מוכות", מוסיפה השופטת בדימוס סביונה רוטלוי, שעמדה בראש הוועדה הציבורית לבדיקת זכויות הילד. היא מוסיפה כי מדובר ב"נסיגה מתפיסת רווחה מקובלת, עד כה גם בישראל, שלפיה ילדים ובני נוער הם אוכלוסייה נפרדת הזקוקה להתייחסות מקצועית אחרת. לפי ההיגיון הזה, מחר יבטלו את בתי המשפט לנוער ויעבירו את האחריות לבתי המשפט הרגילים".

בתגובה אומרים במשרד הרווחה כי המשרד מפעיל שורה של תוכניות שמטרתן "חיזוק המשפחות, מניעת הוצאה מהבית והחזרת ילדים מהפנימיות לקהילה". עוד נמסר כי הגדלת התקציב לטיפול בקהילה ותוספת תקנים לעובדים סוציאליים מבטאים "ראייה קהילתית שיקומית במובהק". בנוגע לרצון להקים אגף חוץ־ביתי נמסר כי מטרתו היא "לחזק את השירותים הניתנים לילד ולמשפחה בפנימייה", וש"כל חלוקה פנימית של תחומי התוכן שבאחריות המשרד דורשת תיאום בין־ארגוני קבוע, וכך ייעשה גם כאן".

את המכתב לשר כץ מסיים פרופ' בנבנישתי בקריאה ל"דיון ציבורי־מקצועי באכסניות כמו ועדות הכנסת, מפגשים פתוחים, ימי עיון לאנשי מקצוע ואקדמיה והנגשת המידע לציבור הרחב". בעולם, הוא מזכיר, "מקובל שלפני שינויים משמעותיים מתפרסם 'ספר' המזמין את הציבור להגיב. ייתכן שבעידן הנוכחי לחוכמת ההמונים יש משמעות חשובה במיוחד". מתגובת המשרד נראה כי ההצעה לא תתקבל.

למי שייך המועדון?

חמישה מתושבי מושב גן יאשיה הגישו השבוע עתירה לבית המשפט המחוזי בעכו, לבטל את האיסור שהטיל הוועד המקומי על קיום פעילות פוליטית במועדון היישוב — איסור שנולד לאחר שכמה תושבים הזמינו את ארגון "שוברים שתיקה" להרצות במועדון. עוד מבקשת העתירה לבטל את האצלת הסמכויות מהמועצה האזורית לוועדים מקומיים בכל פעם "שנעשה בסמכות שימוש פסול ובלתי חוקי".

הוויכוח בעניין הזמנת שוברים שתיקה למושב בעמק חפר הוזכר ב"הארץ" בנובמבר האחרון, כאחד המקרים שקיבוצים ומושבים אוסרים בפועל או מנסים לאסור על שימוש במרחב הציבורי למפגשים עם נציגי הארגון. בדיון בעניין אמרה יו"ר הוועד כי אף שהיא אישית מאמינה שיש לאפשר השמעת דעות מכל סוג בציבור, "הקהילה בגן יאשיה אינה בשלה לכך", וחברה אחרת הסבירה: "שימור המרקם החברתי חשוב יותר מלתת במה לארגון פוליטי זה או אחר במועדון המושב".

> בעוד שהתוכנית נועדה להביא ליעילות ארגונית, במשרד מזהירים שההיבט המקצועי נדחק לשוליים

התנהלות הוועד והמועצה האזורית (שסירבה להתערב בהחלטה ובכך למעשה אישרה אותה) "פוגעת ללא סמכות בחופש הביטוי", כתבה עורכת הדין טל חסין מהאגודה לזכויות האזרח, שהגישה את העתירה. לדבריה, ההחלטה "מעידה על הצורך הדחוף בהכרעה שיפוטית עקרונית שתשוב ותעגן את מקומם של מתקני ציבור בערים וביישובים קהילתיים כזירה פתוחה ושוקקת להחלפת דעות ולקבלת מידע, אף כאלה שאינם בקונסנזוס". לפי העתירה, "מועדון החברים, בית העם ומדשאות המושב מהווים במות אפקטיביות לקיומו של שוק דעות חופשי ופתוח... הוועד המקומי והמועצה האזורית הם אכן הבעלים והמחזיקים במתקני הציבור במושב, אולם היבט קנייני זה אינו מאפשר להם לפעול כאילו היה זה ביתם הפרטי ולאשר החלטות לא חוקיות, המקעקעות את זכות היסוד לחופש הביטוי הפוליטי".

בנט והמועצה הנעדרת

במשך כשנה וחצי מנסה ח"כ יוסף ג'בארין (הרשימה המשותפת) להשיג משר החינוך, נפתלי בנט, תשוב לשאלה מדוע לא ימנה חברים ל"מועצה המייעצת לחינוך הערבי", כפי שקובעות תקנות מ-1996. תפקידיה של המועצה כוללים "בחינת מצב החינוך הערבי" והגשת הצעות לשר החינוך לשם "קידום ושילוב מלא של החינוך הערבי במערכת החינוך הממלכתית". עוד קובעות התקנות כי במועצה יהיו חברים לכל הפחות 15 איש, "הפעילים בשדה החינוך הערבי, אנשי חינוך ברשויות מקומיות, מוסדות להשכלה גבוהה, מוסדות להכשרת מורים וארגוני המורים".

> השופטת בדימוס סביונה רוטלוי על המתווה: "לפי ההיגיון הזה, מחר יבטלו את בתי המשפט לנוער"

המועצה המייעצת הספיקה לפעול רק כמה חודשים, עד שרוב חבריה התפטרו ב-1996, לאחר ששר החינוך אמנון רובינשטיין דחה את ההמלצה להקים מזכירות פדגוגית נפרדת לחינוך הערבי. מאז נותרו התקנות בעינן, אבל אף אחד משרי החינוך לא הקים את המועצה מחדש. לדברי ח"כ ג'בארין, מלבד הבטחה בעל פה של אחד מיועצי בנט לפני כמה חודשים, כי "הנושא בטיפול", לא התקבלה תגובה של ממש מהשר. גם פנייה ליועץ המשפטי לממשלה אביחי מנדלבליט, לפני כתשעה חודשים, נותרה ללא מענה.

בעתירה שהגיש השבוע ח"כ ג'בארין לבג"ץ נכתב כי הקמת המועצה היא "חובה אשר שר החינוך אינו יכול לבחור שלא לקיימה". עו"ד הרן רייכמן מהקליניקה למשפט ומדיניות חינוך באוניברסיטת חיפה, שהגיש את העתירה, הוסיף כי "אי־הקמת המועצה אינה רק נוגדת את הדין, אלא מהווה פגיעה קשה בשוויון ובזכויות התלמידים הערבים לחינוך מותאם, שהינו אחד מהמרכיבים הבסיסיים של הזכות לחינוך". ההשוואה לציבורים אחרים מתבקשת: "בעוד שהחקיקה והפסיקה הכירו בזכויות לחינוך מגזרי נפרד למגזר החרדי, הדתי ולמי שמבקש חינוך משלב (בין דתיים לחילונים), בוחר משרד החינוך שלא לקיים את הדין אשר נועד לאפשר לציבור הערבי להשתתף ולו באופן חלקי בקביעת תכני הלימוד ובמדיניות הנוגעת למוסדות המנוהלים בשפה הערבית".

ממשרד החינוך נמסר כי הוא יתייחס לנושא בהליך המשפטי.

פנימייה לילדים בסיכון בנתניה, במארס. פרופ' בנבנישתי: "אין דין קשיש בבית אבות כדין ילד במשפחתון" צילום: מוטי מילרוד